

PARTICULARITĂȚILE APĂRĂRII PĂRĂTULUI PRIN INTERMEDIUL OBIECȚIILOR MATERIAL-JURIDICE ÎN PROCESUL CIVIL

Dumitru DUMITRAȘCU, *drd., asist. univ.,
Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți*

Abstract: *The contradictory principle and equality of arms contributes to the realization of civil justice by the fact that plaintiff and defendant has the right to defence. The most common the mean of defence used by defendant are the material objections. The material objections relate to the circumstances on which the plaintiff is based to persuade the court not to admit the action, that is to adopt a judgement rejecting the plaintiff's claims. So in the this article we examine the particularities of represent and defence through material objections in the civil process.*

Keywords: *civil procedure, equality of arms, the contradictory principle, right to defence, material objections, plaintiff, civil defendant.*

Principiul contradictorialității și egalității părților în procesul civil contribuie la realizarea justiției civile prin faptul că atât reclamantul, cât și pârâtul se bucură, într-o modalitate egală, de dreptul la apărare. În acest sens, în literatura juridică rusă [8, p. 330] s-a arătat că, dacă, prin intermediul acțiunii înaintate, se realizează dreptul la apărare a reclamantului, atunci și pârâtul trebuie să dispună de mijloace corespunzătoare de apărare împotriva acțiunii reclamantului. Chiar dacă la nivel doctrinar nu există un punct de vedere unitar în privința actelor ce ar intra în categoria modalităților de apărare ale pârâtului, obiecțiile material-juridice și excepțiile procesuale sunt în mod univoc atribuite la categoria mijloacelor de apărare a pârâtului.

Legislația procesuală civilă a Republicii Moldova în mod expres recunoaște posibilitatea pârâtului de a utiliza obiecțiile material-juridice ca „*instrumente*” de apărare împotriva acțiunii reclamantului. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova [4] prin art. 56 alin. (1) statuează că „*participanții la proces sunt în drept să înainteze obiecții împotriva demersurilor, argumentelor și considerentelor celorlalți participanți*”, din categoria participanților la proces fac parte și părțile, adică reclamantul și pârâtul. Așadar, pârâtul nu este unicul titular al dreptului de a înainta obiecții în cadrul procesului civil, de acest drept se bucură, de asemenea, și reclamantul, intervenienții principali și accesorii, persoanele care pornesc procesul în interesele altor persoane etc. Ca de exemplu, în cadrul dezbaterilor judiciare pârâtul solicită citarea unui martor, iar reclamantul obiectează că nu există temeieri de administrare a probei în cadrul dezbaterilor judiciare și solicitarea pârâtului trebuie să fie respinsă având în vedere decăderea acestuia din dreptul de a prezenta probe.

Obiecțiile, în sensul art. 56 din CPC al RM, au o natură procesuală complexă, care înglobează noțiunea de obiecții material-juridice și excepții procesuale, însă nu se rezumă numai la ele. Deci, putem analiza obiecțiile *lato sensu* și *stricto sensu*.

Lato sensu, prin obiecții vom înțelege posibilitatea participanților la proces de a discuta orice demers, argument sau considerent al altor participanți la proces, de a-și expune opinia asupra oricărei probleme de fapt și de drept care are legătură cu cauza dată judecătii și de a-și expune punctul de vedere asupra inițiativelor instanței judecătorești.

Obiecțiile *stricto sensu* se referă la apărările pârâtului prin intermediul obiecțiilor material-juridice și excepțiilor procesuale, ce au ca scop respingerea pretențiilor reclamantului ori stoparea temporară sau definitivă a examinării acestor pretenții de către instanța de judecată. În cadrul prezentului studiu vom analiza numai obiecțiile *stricto sensu*, adică ca modalități de apărare a pârâtului în cadrul procesului civil, în special o să ne referim la obiecțiile material-juridice ale pârâtului.

Obiecțiile material-juridice reprezintă principalul și cel mai des utilizat mijloc de apărare a pârâtului în cadrul procesului civil. Doctrina autohtonă a apreciat că obiecțiile material-juridice „*se referă la circumstanțele de fapt și de drept pe care se bazează reclamantul pentru a convinge instanța să nu admită acțiunea, adică să adopte o hotărâre de respingere a pretențiilor reclamantului*” [1, p. 265]. Obiecția material-juridică reprezintă unica modalitate a pârâtului de a combate fondul dreptului dedus judecătii, adică de a demonstra că pretenția reclamantului este nefondată și urmează a fi respinsă. În acest

fel, pârâtul invocă faptul că raportul juridic de drept material nu există dintre părțile litigante, fie că dreptul reclamantului nu a fost încălcat sau contestat și nu poate interveni protecția judiciară a acestuia.

Dreptul pârâtului de a invoca obiecții material-juridice este prevăzut de art. 186 alin. (3) lit. f) din CPC al RM. Conform acestui text de lege, pârâtul trebuie să indice în referință „*obiecțiile la toate pretențiile reclamantului, circumstanțele de fapt și de drept*”. Sintagma „*obiecțiile la pretențiile reclamantului*” ne sugerează care este scopul obiecțiilor material-juridice, anume finalitatea lor constă în respingerea totală sau parțială a revendicărilor reclamantului. În momentul sesizării instanței reclamantul formulează anumite pretenții față de pârât, grație principiului contradictorialității, pârâtul dispune de posibilități efective de a discuta și combate pe acestea, în cazul nostru poate să formuleze obiecții la pretențiile reclamantului.

Reieșind din faptul că în cadrul cererii de chemare în judecată reclamantul indică circumstanțele cauzei, prin descrierea speței în fapt și în drept, este firesc ca și pârâtul să se poată apăra în fapt și în drept. Raționamentul dat se întemeiază pe sintagma a doua din art. 186 alin. (3) lit. f) din CPC al RM: „*circumstanțele de fapt și de drept*”.

Înainte de a analiza apărările în fapt și în drept ale pârâtului, trebuie să remarcăm că prin circumstanțele de fapt înțelegem împrejurările, adică evenimentele și acțiunile omenești, de care legea leagă producerea anumitor efecte juridice, care constau în a da naștere, modifica ori a stinge raporturi juridice civile concrete. „*Actul sau fapta care este izvorul unui raport juridic civil concret constituie, în același timp, și izvor al drepturilor subiective civile și al obligațiilor civile care formează conținutul raportului juridic respectiv*” [2, p. 53].

Iar circumstanțele de drept sunt dispozițiile unei norme juridice care condiționează nașterea, modificarea sau stingerea unui raport juridic civil concret, adică reprezintă o dispoziție legală care recunoaște, în virtutea unei împrejurări (circumstanței de fapt), un drept subiectiv civil. Întreaga activitate a instanței judecătorești se îndreaptă asupra cercetării acestor circumstanțe de fapt și de drept, judecătorul trebuie să stabilească dacă într-adevăr au avut loc acele împrejurări indicate de reclamant, dacă de aceste împrejurări legea leagă producerea anumitor efecte juridice și dacă părțile în litigiu sunt subiecții acestui raport juridic civil concret.

Referitor la posibilitățile pârâtului, acesta poate obiecta față de circumstanțele de fapt și de drept arătate de reclamant. Pârâtul poate susține că nu au avut loc acele împrejurări, fie că împrejurările s-au petrecut în alte condiții (circumstanțe) decât invocate de reclamant, fie că aceste împrejurări au avut loc între reclamant și o altă persoană care este subiectul raportului juridic de drept material, fie că legea nu leagă de aceste împrejurări anumite efecte juridice, fie că reclamantul a calificat greșit situația juridică și la cauză sunt aplicabile alte prevederi ale legislației.

Așadar, opinăm că obiecțiile material-juridice ale pârâtului se divid în două categorii: obiecții în fapt și obiecții în drept. Prin obiecții în fapt pârâtul invocă sau neagă anumite situații, ca de exemplu, în acțiunea privind încasarea datoriei, pârâtul afirmă că nu datorează nimic, fie că a plătit datoria. Dacă pârâtul se apăra cu ajutorul obiecțiilor în drept, atunci invocă prevederile dreptului substanțial ce va avea ca efect respingerea totală sau parțială a pretențiilor reclamantului. Ca de exemplu, pârâtul arată că actul juridic civil contravine ordinii publice sau bunelor moravuri; susține că obiectul actului juridic este imposibil. Din punct de vedere practic, pârâtul utilizează ambele categorii de obiecții material-juridice concomitent, indicând circumstanțele cauzei cu referire la dispozițiile legii. Obiecțiile în fapt și în drept, de regulă, coexistă, astfel fiind asigurată apărarea eficientă a pârâtului. În plus, considerăm că în ipoteza utilizării obiecțiilor în fapt este necesar de a indica și prevederile concrete ale dreptului material. Cu toate că obiecția în fapt presupune că pârâtul face trimitere și la o normă legală, chiar dacă nu indică expres acest fapt. Ca de exemplu, dacă pârâtul afirmă că nu datorează nimic, atunci instanța de judecată va lua în considerare art. 572 alin. (1) din Codul civil al Republicii Moldova [3], care statuează că „*temeiul executării rezidă în existența unei obligații*”, deci pârâtul nu poate executa ceea ce nu datorează, adică ceea ce nu există.

Prin intermediul obiecțiilor material-juridice pârâtul răspunde la pretențiile reclamantului, la faptul afirmării unui drept de către acesta. În acest sens, obiecțiile material-juridice reprezintă argumentele, considerentele, observațiile pârâtului față de cele invocate de reclamant, prin care pârâtul își exprimă dezacordul față de cererea reclamantului și conchide asupra respingerii pretențiilor formulate. În același fel, în doctrina românească se menționează că obiecția material-juridică „*este o negare a drep-*

tului reclamantului, este un mijloc prin care se contestă direct existența sau întinderea pretențiilor invocate prin cererea principală, pentru a se stabili că sunt nefondate, neîntemeiate” [6, p. 36].

Obiecțiile material-juridice ale pârâtului urmăresc negarea faptelor invocate de reclamant sau a efectelor juridice pe care reclamantul susține că aceste fapte le generează. Reclamantul poate să atribuiască efecte juridice unui anumit fapt indicat în cererea de chemare în judecată, însă, în realitate, acest fapt nu este generator de efecte juridice, după cum susține reclamantul. În acest caz, pârâtul combate susținerile în drept ale reclamantului, arătând că faptele pe care se întemeiază cererea reclamantului nu sunt reglementate de normele dreptului și, deci, nu dau naștere, modifică sau sting raporturi juridice civile concrete, nu creează anumite obligații în sarcina pârâtului. Apărarea dată se îndreaptă împotriva circumstanțelor invocate de reclamant, tinde să dezbată certitudinea considerentelor reclamantului, făcând referire la necorespunderea realității circumstanțelor de fapt ale cauzei sau/și a efectelor juridice pe care le-ar crea aceste fapte. De pildă, reclamantul solicită întoarcerea sumei de bani împrumutate, iar pârâtul neagă existența contractului de împrumut. În acest caz sarcina probației cade asupra reclamantului, el trebuie să dovedească existența acestui act juridic. Într-o altă ipoteză, concubina în timpul gravidității solicită încasarea pensiei de întreținere de la concubin, iar pârâtul arată că potrivit art. 82 alin. (2) lit. b) din Codul familiei al Republicii Moldova [5], dreptul de a beneficia de pensia de întreținere îl are numai soția, relațiile de concubinaj nu creează efecte juridice, respectiv, din punct de vedere juridic, nu există nici drepturi și nici obligații dintre concubini. În acest din urmă caz, pârâtul nu neagă existența faptelor (circumstanțelor de fapt) arătate în cererea de chemare în judecată de către reclamant, ci susține că aceste fapte nu sunt producătoare de efecte juridice.

Pârâtul are posibilitatea ca prin intermediul obiecției material-juridice se invoce fapte noi, luarea în considerare a căroră de către instanța duce la respingerea totală sau parțială a pretențiilor reclamantului. Obiectul acestei obiecției materiale conține circumstanțe de fapt noi, generatoare de efecte juridice, adică acum pârâtul pune în vizorul instanței judecătorești alte date neindicate de către reclamant. Respectiv, admiterea acestor noi fapte va determina respingerea, în tot sau în parte, a pretențiilor reclamantului. Spre deosebire de obiecția material-juridică care combate faptele arătate de reclamant, această obiecție este mai complexă pentru pârât, reieșind din considerentul că pârâtul va fi obligat, pentru ca apărarea să fie eficientă, să argumenteze prin mijloace de probă existența circumstanțelor invocate. În acest sens, art. 118 alin. (1) din CPC al RM dispune că „*fiecare parte trebuie să dovedească circumstanțele pe care le invocă drept temei al pretențiilor și obiecțiilor sale, dacă legea nu dispune altfel*”.

Ca un exemplu al unei astfel de obiecții: în cadrul acțiunii privind încasarea datoriei, pârâtul susține că datoria a fost stinsă anterior depunerii cererii de către reclamant, anexând și dovada de plată a sumei solicitate de reclamant. Observăm că pârâtul arată anumite circumstanțe, fapte noi pentru cauză, anume că el a achitat suma datorată, faptul achitării stinge raportul juridic de drept material existent dintre părți, astfel că obligația este executată și reclamantul (care este creditor în cadrul raportului de drept material) nu este îndreptățit să solicite plata de la pârât (care este debitor). Reieșind din sarcina probației, pârâtul trebuie să dovedească faptul achitării datoriei, în exemplul nostru acesta prezintă un înscris, dovada plății efectuate (care poate fi un ordin de plată, bon fiscal etc.). Deci, obiecția material-juridică ce aduce în față instanței circumstanțe noi ale cauzei, creează pentru pârât obligația probației în proces, neprezentarea de către pârât a probelor pentru dovedirea faptelor invocate prin obiecție va avea ca efect respingerea acestor obiecții pe motiv cu sunt neîntemeiate și au un caracter pur declarativ.

În doctrina rusă, unii autori au apreciat că obiecțiile material-juridice pot fi divizate în funcție de conținutul sau obiectul acestora, astfel se disting obiecții materiale care resping [7, p. 40]:

- a) pretenția material-juridică a reclamantului, în tot sau în parte;
- b) faptele, circumstanțele de fapt indicate de reclamant pentru argumentarea pretențiilor formulate;
- c) circumstanțele de drept, normele de drept substanțial la care se referă reclamantul pentru a-și întemeia pretențiile;
- d) calitatea procesuală de pârât, adică existența identității între persoana pârâtului și cel obligat în raportul juridic dedus judecării;
- e) legalitatea determinării valorii pretențiilor.

Nu suntem de acord cu vreo astfel distincție, pentru că unele includ în conținutul său și pe altele. Din punctul nostru de vedere, evidențierea obiecțiilor material-juridice care au ca obiect combaterea pretenției material-juridice a reclamantului este una inutilă, or, orice obiecție material-juridică, indiferent de conținutul sau obiectul acesteia, are ca finalitate respingerea totală sau parțială a acțiunii reclamantului, adică a pretențiilor formulate de către acesta. Din acest considerent, este eronat de a identifica într-o categorie distinctă obiecțiile materiale ce resping pretenția material-juridică a reclamantului. *Per a contrario*, admiterea acestei categorii de obiecții ar impune necesitatea recunoașterii obiecțiilor ce nu urmăresc respingerea pretențiilor reclamantului. Dar acest raționament contravine naturii și scopului obiecțiilor material-juridice, de a determina instanța de judecată de a nu admite acțiunea reclamantului, adică de a respinge pretențiile formulate.

În plus, nu poate fi reținută ideea că obiecția material-juridică combate pretenția materială a reclamantului în situația în care pârâțul se apără prin simpla negare a acțiunii, fără a indica considerentele sale față de acțiunea înaintată sau de a invoca proprii circumstanțe ce ar avea ca scop respingerea acțiunii [7, p. 40-41]. În acest caz pârâțul se apără prin obiecție care are ca obiect combaterea faptelor, circumstanțelor de fapt arătate de reclamant, pe cale de consecință, aceasta va duce la respingerea pretenției material-juridice formulate. Exemplul menționat în doctrină [7, p. 40-41] pentru justificarea obiecțiilor contra pretenției material-juridice, precum că în cadrul acțiunii privind încasarea datoriei, pârâțul obiectează că nu a împrumutat suma de bani de la reclamant, este discutabil. Opinăm că în cadrul acestui exemplu pârâțul se apără prin intermediul obiecției material-juridice ce se îndreaptă împotriva circumstanțelor de fapt invocate de reclamant. După cum am mai precizat supra, sarcina probației în procesul civil revine părții care invocă anumite circumstanțe, respectiv reclamantul trebuie să dovedească existența contractului de împrumut. Contractul de împrumut reprezintă un acord de voință realizat între două sau mai multe persoane, este acea acțiune de care legea leagă apariția efectelor juridice, respectiv stabilirea drepturilor și obligațiilor între părți, cu alte cuvinte, reprezintă fapt juridic *lato sensu*. Deci, simpla negare a acțiunii efectuate de pârât presupune că acesta face obiecție material-juridică împotriva faptelor sau circumstanțelor de fapt expuse de reclamant.

Pentru aceleași considerente poate fi criticată clasificarea obiecțiilor material-juridice în cele ce combat calitatea procesuală de pârât și legalitatea determinării valorii pretențiilor. Faptul că între persoana pârâțului și cel obligat în raportul juridic dedus judecății există identitate se determină raportat la circumstanțele de fapt sau de drept ale cauzei. Încă o dată să examinăm exemplul cu acțiunea civilă privind executarea obligației din contractul de împrumut, să admitem că contractul de împrumut a fost încheiat între X și Y, iar Y a fost reprezentat prin Z, Y nu întoarce împrumutul în termenul contractat și X depune o cerere de chemare în judecată împotriva lui Z. Respectiv pârâțul (în exemplul nostru Z) va obiecta împotriva acțiunii reclamantului invocând faptul că el nu este parte la contractul de împrumut, ci a fost numai reprezentantul lui Y, care și trebuie să figureze în proces ca pârât. Deci, pârâțul se va apăra combătând circumstanțele de fapt arătate în cererea de chemare în judecată.

Reieșind din cele analizate, obiecțiile material-juridice după obiectul lor se împart în:

- 1) obiecții materiale ce neagă considerentele reclamantului;
- 2) obiecții materiale prin care pârâțul invocă proprii circumstanțe de fapt și de drept.

La prima categorie atribuim apărările pârâțului prin care acesta nu recunoaște faptele arătate de reclamant (simpla negare), argumentează că circumstanțele de fapt nu creează efecte juridice sau că circumstanțele de drept nu se raportează la cauză, iar conform unei altei prevederi legale pretenția reclamantului nu poate fi admisă. Aceste obiecții material-juridice se limitează doar la cele expuse de către reclamant, au ca scop discutarea temeiniciei considerentelor reclamantului, fără ca pârâțul să invoce anumite circumstanțe suplimentare la care partea potrivnică nu s-a referit. Apreciem că acest mijloc de apărare poate fi utilizat de pârât în ipoteza în care acesta nu poate prezenta anumite probe în susținerea poziției sale, astfel că se limitează numai la dezbaterile celor invocate de reclamant. Totodată, încercând să convingă instanța de judecată că alegațiile reclamantului sunt neîntemeiate, iar probele pe care acesta le aduce pentru dovedirea pretențiilor sale nu sunt pertinente, concludente sau admisibile.

Prin obiecții materiale prin care pârâțul invocă proprii circumstanțe de fapt și de drept subînțelegem situația când pârâțul invocă alte temeiuri de fapt și de drept, decât cele arătate de reclamant. În comparație cu prima categorie de obiecții, această apărare este mai complexă pentru pârât, din

punctul de vedere că necesită a fi demonstrate cu ajutorul mijloacelor de probă. Respectiv, dacă pârâtul înțelege să utilizeze aceste obiecții, își asumă și sarcina probației.

Din descrierea acestor două tipuri de obiecții materiale, devine evidentă și deosebirea lor. În primul rând, obiecțiile materiale, ce neagă considerentele reclamantului, se limitează numai la faptele invocate de reclamant, iar cealaltă categorie de obiecții, într-un mod, complică examinarea cauzei prin referire la noile circumstanțe. Astfel, judecătorul va trebui să verifice nu numai temeinicia circumstanțelor expuse de reclamant, dar și să aprecieze faptele arătate de pârât. Însă, aceasta va contribui în mod neîndoielnic la examinarea completă și sub toate aspecte a cauzei, ceea ce va determina adoptarea unei hotărâri legale și întemeiate.

În al doilea rând, opțiunea pârâtului de a discuta numai faptele expuse de reclamant, nu implică punerea sarcinii probației pe pârât. Deoarece reclamantul a invocat aceste temeuri a cauzei, deci el și este obligat să dovedească circumstanțele pe care se bazează, pârâtul având numai „misiunea” de a pune la îndoială pertinenta probelor prezentate de reclamant. Pe de altă parte, dacă pârâtul, prin obiecții materiale, invocă anumite circumstanțe importante pentru soluționarea justă a cauzei, el va trebui să prezinte probe care confirmă împrejurările expuse.

Așadar, alegerea utilizării unei sau altei categorii de obiecții material-juridice se va face ținând cont de temeuriile și obiectul acțiunii, precum și de probele prezentate de reclamant pentru susținerea pretențiilor formulate. Desigur, apărarea prin obiecție care invocă proprii circumstanțe de fapt și de drept a pârâtului este mult mai eficientă, decât dacă pârâtul se limitează numai la discutarea celor descrise de reclamant. Totodată, în funcție de specificul cauzei civile concrete, nimic nu-l împiedică pe pârât de a întrebuița concomitent ambele aceste forme de obiecții materiale, apărându-se prin negarea faptelor expuse în cererea de chemare în judecată și, în același timp, invocând proprii circumstanțe de fapt și de drept ale cauzei.

Bibliografie:

1. BELEI, E. et al. *Drept procesual civil. Partea generală*. Chișinău: Editura Lexon-Prim, 2016.
2. BOROI, G., Anghelescu C.A. *Curs de drept civil: partea generală*. București: Hamangiu, 2012.
3. Codul civil al Republicii Moldova. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 22.06.2002, nr. 82-86
4. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 21.06.2013, nr. 130-134.
5. Codul familiei al Republicii Moldova. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 26.04.2001, nr. 47-48.
6. TĂBÂRCA, M. *Excepțiile procesuale în procesul civil*. București: Ed. Rosetti, 2002.
7. ПЯТИЛЕТОВ, И.М., *Защита интересов ответчика в советском гражданском процессе*. Москва, 1990.
8. САХНОВА, Т. В. *Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты*. Москва: Волгтерс Клувер, 2008.